معاون مطبوعاتی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در بازدید از جام جم به سؤالات ما درباره وضعیت مطبوعات و بحران کرونا پاسخ داد

۳۵۰۰۰ مدعی خبرنگاری داریم

بازدید محمد خدادی، معاون مطبوعاتی وزیر ارشاد از تحریریه روزنامه جام جم / عکس: مجید آزاد

۱۰

واقعه

چاپ کتاب از پول خرید خانه

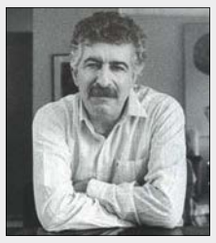

۲۹ آبان سالروز درگذشت منوچهر آتشی است

در سال‌های پایانی دهه ۳۰ بین شاعرانی که به شعر نو و سنتی گرایش داشتند، جنگ نمایانی درگرفته بود.

شاعران شعر کهن از طرفی نمی‌توانستند با نوآوری‌های نوگرایان کنار بیایند و نگران پیشینه ادبیات فارسی بودند و ازسوی دیگر، نوپردازان که با شعر نیما، دریچه تازه‌ای به رویشان گشوده شده بود، تلاش می‌کردند برای اثبات خود تمام تریبون‌ها ازجمله نشریات را به‌دست بگیرند.

فریدون مشیری در این زمان صفحه ادبی مجله روشنفکر را در اختیار داشت. او اولین کسی بود که در صفحه‌ای که در اختیار داشت اشعار منوچهر آتشی را که آن زمان یک جوان جویای نام بوشهری بود چاپ کرد.

این اولین بار بود که جامعه ادبی ایران نام آتشی را می‌شنید و خیلی‌ها با دیدن اشعار او حیرت‌زده شدند. ازجمله این افراد، رضا سیدحسینی بود که اتفاقا در آن ایام، به واسطه همکاری با مشیری در وزارت پست و تلگراف، دوستی نزدیکی با او داشت. سیدحسینی بعد از این اتفاق مجموعه‌ای از اشعار آتشی را از طریق مشیری می‌بیند. او در این خصوص می‌گوید:

«روزی مشیری مجموعه‌ای از اشعار این شاعر جوان را که همان منوچهر آتشی بود به من نشان داد. شعرها را دیدم و شیفته شدم و به فریدون گفتم که حاضرم آنها را به خرج خودم چاپ کنم. به خانه رفتم و ۲۰۰۰ تومانی را که عیال برای خانه خریدن جمع کرده و گوشه چمدانش گذاشته بود از او گرفتم و اولین مجموعه شعر آتشی را با عنوان « آهنگ دیگر» چاپ کردم و اسم خودم را به‌عنوان ناشر روی آن گذاشتم. آتشی هم مقدمه‌ای نوشت و فرستاد و این مقدمه دوستی ما بود.»

جمله اولی که آتشی در مقدمه کتاب «آهنگ دیگر» نوشته بود، این بود: «بالاخره کتابی که آن همه دغدغه آن، لحظات زندگی دردبار مرا دردبارتر کرده بود، به همت دوستی که حتی اجازه تشکر هم به من نمی‌دهد منتشر شد و مرا در توفانی از پرسش‌ها - پرسش‌هایی که شاید پاسخ آنها را به‌زودی دریافت کنم - قرار داد.»

رضا سید حسینی که خود با تالیف کتاب ارزشمند مکتب‌های ادبی جایگاه رفیعی در حوزه پژوهش در ادبیات دارد، با این اقدام درواقع شاعری تازه‌نفس را به شعر نو معرفی کرد.

مساله احقاق حقوق مولفان خارجی کماکان با اما و اگرهای بسیاری روبه‌روست

رعایت حق مؤلف خارجی، کمکی به افزایش کیفیت و فروش آثار ایرانی

در هفته کتاب

احمد ذوعلم

مدیر آژانس ادبی دایره‌مینا

بازار نشر ایران مشکلاتی دارد؛ تا اینجا را همه می‌دانیم. اما آن مشکلات چه هستند، چرا به‌وجود آمده‌اند و چطور می‌شود گامی در جهت برطرف کردن‌شان برداشت؟ آنچه در ادامه خواهید خواند تلاشی است برای بررسی پاره‌ای از این مشکلات و ارائه راه‌حلی برای رفع آنها.

بیایید برای ردیابی این مشکلات به میانگین شمارگان کتاب‌های چاپ‌شده در کشورمان نگاهی بیندازیم. این آمار در سال‌های اخیر به‌شدت افت کرده است.

آمارها چه می‌گویند

طبق آمارهای رسمی خانه کتاب، در سال ۱۳۷۸ میانگین شمارگان کتاب‌های غیرکمک‌آموزشی ۵۰۰۰ نسخه بوده است. این رقم در سال ۱۳۹۸ با ۷۴ درصد کاهش به ۱۳۳۰ نسخه رسیده است! جمع کل شمارگان کتاب‌های غیرکمک‌آموزشی چاپ‌شده در سال ۱۳۷۸ معادل ۹۰میلیون نسخه بوده که این عدد در سال ۱۳۹۸ به ۱۱۴میلیون نسخه رسیده است. البته نسبت مجموع شمارگان کتاب‌های چاپ‌شده به جمعیت کشور در سال‌های ۷۸ و ۹۸ تقریبا برابر است. با این حال تعداد عناوین کتاب‌های غیرکمک درسی از ۱۷هزار و ۷۰۰ عنوان در سال ۱۳۷۸ به ۸۵هزار و ۶۰۰ عنوان در سال ۱۳۹۸ افزایش یافته است! به این ترتیب افزایش ۴۰۰درصدی تعداد عناوین کتاب‌های غیرکمک‌آموزشی هیچ کمکی به بزرگ شدن بازار کتاب - بخوانید علاقه‌مندی بیشتر مردم به کتاب - نکرده است. کتاب‌های الکترونیک هم حداکثر یک درصد بازار کتاب ایران را در اختیار دارند که با توجه به کوچکی این عدد می‌شود از آن صرف‌نظر کرد.

این آمارها به ما می‌گویند تنوع بسیار زیاد عناوین کتاب‌های چاپ‌شده و میانگین پایین شمارگان این کتاب‌ها در کنار دسترسی ضعیف مردم به همه کتاب‌های منتشرشده به دلیل تعداد عناوین زیاد و سختی توزیع، کار انتخاب کتاب خوب در میان هزاران عنوان کتاب را برای مردم سخت کرده است. وقتی انتخاب کتاب خوب و دسترسی به آن سخت شود بسیاری عطای کتاب‌خوانی را به لقایش می‌بخشند و ثمره محتوم دور ماندن مردم از کتاب‌خوانی، هر چه بیشتر لاغر شدن صنعت نشر است. البته درصد ناچیزی از مردم اصطلاحا کتاب‌خوان‌های حرفه‌ای هستند که اگر آمار دقیقی از میزان خرید کتاب توسط این گروه در دست باشد، شکاف میان کتاب‌خوان‌ها و کتاب‌نخوان‌ها خود را بهتر نشان خواهد داد.

چرا چنین وضعیتی به وجود آمده است؟

اینجا می‌خواهم از یک زاویه خاص به این چرایی بپردازم. در سال ۱۳۷۸ تنها ۲۶درصد از کتاب‌های منتشرشده کتاب‌های ترجمه بوده‌اند. در حالی که در سال ۱۳۹۸ این عدد با یک افزایش قابل‌توجه به ۳۴درصد رسیده است. بنابراین انتشار ترجمه کتاب خارجی برای ناشر ایرانی جذاب‌تر شده است. اما چرا؟ تصور کنید شما می‌توانید یک جلد کتاب خارجی را بدون کسب اجازه از مؤلف آن، به یک مترجم متوسط بسپارید و سه ماه بعد متنی آماده چاپ دریافت کنید.

ناشری که با مشکلات متعدد اقتصادی دست‌وپنجه نرم می‌کند، مجبور است برای متوقف نشدن چرخش نشرش به چاپ کتاب‌هایی روی بیاورد که آزمون خود را در بازارهای خارجی پس داده است.

به‌علاوه به دلیل حاضر بودن متن و مشخص بودن محتوای کتاب، احتمالا ریسک دریافت مجوز کتاب خارجی از وزارت ارشاد و مدت زمان آن کاهش می‌یابد.

مهم‌تر این‌که به دلیل نداشتن قانون داخلی درباره کسب اجازه از صاحب حق تألیف خارجی برای ترجمه و انتشار کتاب، ناشر می‌تواند آن دسته از کتاب‌های خارجی را که قبلا در بازار ایران آزمون خود را پس داده‌اند، مجددا ترجمه و به بازار عرضه کند! نتیجه این‌که یک عنوان کتاب به‌راحتی می‌تواند توسط چندین و چند ناشر مختلف با کیفیت‌های متفاوت، ترجمه، ویراستاری، صفحه‌آرایی و چاپ‌شود.

برای همین است که گاهی یک کتاب خارجی در ایران در مدت زمانی کوتاهی توسط بیش از ۲۰ ناشر مختلف ترجمه و منتشر می‌شود! بماند که همین عرضه همزمان ترجمه‌های مختلف از یک کتاب به دیده‌شدن بیشتر آن کمک می‌کند و شانس فروش ترجمه‌های مختلف از یک کتاب را افزایش می‌دهد، اما چند درصد از خوانندگان ایرانی می‌دانند که کدام ترجمه بهتر است و باید سراغ کدام مترجم بروند و در نهایت شانس این را پیدا می‌کنند که از میان ترجمه‌های موجود بهتری آن را انتخاب کنند؟ در اثر کثرت ترجمه‌های بی‌کیفیت چه بلایی سر ذائقه کتابخوانی مردم خواهد آمد؟

رقابت نابرابر

به قول یکی از نویسندگان خوب کشورمان، رقابت نویسنده ایرانی و خارجی مثل رقابت تیم فوتبال محله جوادیه با تیم رئال مادرید است. به این ترتیب رقابتی نابرابر میان نویسنده و تصویرگر ایرانی و خارجی در جریان است که ناخودآگاه کفه موفقیت فروش کتاب ترجمه‌ای نسبت به کتاب تألیفی را روزبه‌روز سنگین‌تر می‌کند. حتی به دلیل وجود ترجمه‌هایی با کیفیت پایین، عملا کار مترجمان حرفه‌ای هم در این آشفته‌بازار سخت‌تر دیده می‌شود.

به‌علاوه، این پراکندگی و تنوع ترجمه و انتشار کتاب‌های خارجی باعث شکل‌گیری ناشران کوچک و کم‌کار، افزایش هزینه‌های صنعت نشر و بهره‌وری پایین این صنعت و در نهایت دور شدن ما از صنعت نشر حرفه‌ای می‌شود.

منبع آمارهای این یادداشت، خانه کتاب است و فقط آمارهای کتاب‌های غیرکمک‌آموزشی را دربر می‌گیرد.

کسب آبرو برای حضور در بازار جهانی

وقتی کتاب خارجی بدون پرداخت حق‌التألیف آن به صاحب اصلی کتاب ترجمه و عرضه می‌شود، عملا ریسک ناشر برای انتشار کتاب خارجی بسیار کم می‌شود و زنجیره‌ای از اتفاقات دیگر را در پی دارد: اولا مذاکره ناشران ایرانی با تولیدکنندگان داخلی محتوا - نویسندگان و تصویرگران - برای سفارش کار کمتر می‌شود، ثانیا این مساله انگیزه ناشران و نویسندگان داخلی برای تولید محتوا را کم می‌کند و ثالثا ترجمه‌هایی با کیفیت پایین در بازار نشر افزایش پیدا می‌کند و آنچه نباید بشود اتفاق می‌افتد: سلیقه کتاب‌خوان‌ها و مخاطبان ایرانی به طور ناخودآگاه و نامحسوس افت پیدا می‌کند.

به نظر می‌رسد می‌شود جایی این زنجیره را قطع کرد. اگر به‌دلایل مختلف نمی‌توانیم به کنوانسیون‌های بین‌المللی حفظ حقوق معنوی صاحبان محتوا بپیوندیم، می‌توانیم با تصویب قوانین داخلی اولا مانع رشد بی‌حدوحصر ترجمه کتاب‌های کم‌کیفیت توسط مترجمان متوسط و ضعیف شویم و در ثانی لااقل با مساوی کردن شرایط رقابت نویسندگان داخلی و خارجی، به افزایش رغبت تولیدکنندگان داخلی محتوا برای تولید آثار سطح بالا کمک کنیم.

رعایت حقوق مؤلفان خارجی در بازار ایران برکات دیگری هم دارد؛ ازجمله حضور ادبیات ایران در بازارهای جهانی را تسهیل می‌کند. آن هم از دو جهت: اولا با خرید حق انتشار از مؤلفان خارجی مذاکره با ناشران خارجی برای فروش حق انتشار کتاب‌های ایرانی آسان‌تر می‌شود و در ثانی نویسندگان ایرانی وقتی بازار جهانی را پیش روی خود ببینند در جهت تولید آثار فاخر برای عرضه به این بازار انگیزه مضاعفی پیدا می‌کنند.

قانون حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب سال ۱۳۴۸ هجری شمسی است. آیا وقت اصلاح آن نرسیده‌است؟

کاغذ اخبار

اصلاح قانون نهاد کتابخانه‌های عمومی در سال ۱۴۰۰

مدیرکل روابط عمومی و امور بین‌الملل نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور با بیان این‌که سال ۱۴۰۰ برای نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور بسیار مهم است، اعلام کرد: سال آینده در راستای اصلاح قانون نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور گام برمی‌داریم، چراکه یکی از دغدغه‌های جدی ما است.

مهدی توکلیان در آیین بزرگداشت بیست و هشتمین هفته کتاب، کتابخوانی و کتابدار استان همدان که به صورت مجازی برگزار شد، با تأکید بر این‌که در همین راستا با تک‌تک نمایندگان مجلس شورای اسلامی و مراجع ذی‌صلاح و تصمیم‌ساز جلسات مشترکی برگزار شده تا در قانون جدید و بودجه سال آینده این مشکل برطرف شود، تصریح کرد: امیدواریم دغدغه خانواده بزرگ ۷۵۰۰ نفری کتابخانه‌های عمومی کشور رفع شود.

وی با بیان این‌که در حال حاضر با تغییر رویکرد کتابخانه‌های عمومی مواجه هستیم، ادامه داد: کتابخانه‌ها به انجام فعالیت‌های باشگاهی، فرهنگی و اجتماعی روی آوردند و فعالیت آنها تنها به امانت کتاب محدود نیست بلکه کاهش آسیب‌های اجتماعی را نیز دنبال می‌کنند.

مدیرکل روابط عمومی و امور بین‌الملل نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور خاطرنشان کرد: کتابخانه‌های عمومی استان‌ها تبدیل به یك پایگاه اجتماعی و فرهنگی شدند و در راستای ارائه خدمات در مناطق مختلف تلاش می‌کنند.

وی گفت: استان همدان همانند گذشته به‌واسطه عقبه تمدنی، فرهنگی و هنری که دارد، هنرمندانه و خلاقانه در توسعه و ترویج فرهنگ کتابخوانی گام برمی‌دارد، از همین رو اداره‌کل کتابخانه‌های عمومی استان توانسته به موفقیت‌های بسیاری دست یابد. توکلیان با اشاره به این‌که همدان هنرمندانه و خلاقانه در توسعه و ترویج اهداف کتاب و کتابخوانی همت کرده است، مطرح کرد: کتابداران و کارشناسان استان همدان در ایام شیوع بیماری کرونا در فضاهای مجازی «اینستاگرام» و «بله» به خوبی فعالیت کردند.

وی افزود: با توجه به شرایط پیش‌آمده، امید است با اقدامات و خلاقیت‌های کتابداران و کارشناسان، تهدید بیماری کرونا به فرصت تبدیل شده و فعالیت‌های کتابداران ادامه یابد تا بالاخره از این شرایط عبور کرده و به یك وضعیت باثبات برسیم.

معاون سیاسی، امنیتی و اجتماعی استاندار همدان نیز گفت: با همراهی کتابداران و فعالان عرصه کتابخوانی و با استفاده از فعالیت‌های فرهنگی در پیشگیری از بیماری کرونا، توفیق بیشتری خواهیم یافت.

مصطفی آزادبخت با بیان این‌که موفقیت در حوزه کتابخوانی باعث تقویت جبهه فرهنگی می‌شود، تصریح کرد: ریشه آرامش دانایی و رکن اصلی در دانایی کتاب و کتابخوانی است، به‌طوری که رهبر معظم انقلاب می‌فرمایند که سلامت فکری را با کتابخوانی تأمین کنید. بنابراین فردی که دانا باشد، به طور قطع می‌تواند بهترین زندگی را داشته باشد.